

УДК 378.147:37.041

Л. М. Калашнікова, Т. С. Вакуленко

ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

© Калашнікова Л. М., 2015

<http://orcid.org/0000-0002-6483-0041>

© Вакуленко Т. С., 2015

<http://orcid.org/0000-0002-7403-1075>

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.33257>

Якісно організована самостійна робота студентів є запорукою їхніх високих навчальних результатів, формування міцних, глибоких знань, підготовку до професійної діяльності. Особливо важливою самостійна робота є для майбутніх педагогів, оскільки для них це не лише інструмент засвоєння навчального матеріалу, але й важлива частина фахової підготовки.

У статті розглядається доцільність одного із засобів організації самостійної роботи студентів, а саме друковані основи. Результати дослідження, проведеного авторами під час викладання педагогічних дисциплін, свідчать про те, що такі засоби зумовлюють систематизацію студентами навчального матеріалу, визначення ними основних та другорядних понять, встановлення взаємозв'язків між різними елементами наукового знання. У друкованих основах, що були запропоновані студентам надається місце для самостійної роботи, а також для роботи під час лекційних і семінарсько-практичних занять. Такий підхід дозволяє сформувати цілісне уявлення студентів про навчальні дисципліни, підготувати їх до різних видів контролю.

У роботі було підтверджено доцільність використання робочих зошитів під час організації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів з метою підвищення якості організації навчального процесу, а також оволодіння студентами конкретними прийомами самостійної пізнавальної діяльності.

Ключові слова: процес навчання, самостійна робота студента, засіб навчання, друкована основа, робочий зошит.

Калашнікова Л. Н., Вакуленко Т. С. Вопросы организации самостоятельной работы студентов.

Качественно организованная самостоятельная работа студентов является залогом их высоких учебных результатов, формирования у них прочных, глубоких знаний, подготовки к профессиональной деятельности. Особенно важной самостоятельная работа становится для будущих педагогов, поскольку для них это не только инструмент усвоения учебного материала, но и важная часть профессиональной подготовки.

В статье рассматривается целесообразность одного из средств организации самостоятельной работы студентов, а именно печатных основ. Результаты исследования, проведенного авторами во время преподавания педагогических дисциплин, свидетельствуют о том, что такие средства

способствуют систематизации студентами учебного материала, требуют от них определения основных и второстепенных понятий, установления взаимосвязей между различными элементами научного знания. В печатных основах, которые были предложены студентам, предоставляется место для самостоятельной работы, а также для работы во время лекционных и семинарско-практических занятий. Такой подход позволяет сформировать целостное представление студентов о дисциплине, подготовить их к различным видам контроля.

В работе была подтверждена целесообразность использования рабочих тетрадей при организации самостоятельной работы студентов высших учебных заведений с целью повышения качества организации учебного процесса, а также овладения студентами конкретными приемами самостоятельной познавательной деятельности.

Ключевые слова: процесс обучения, самостоятельная работа студента, средство обучения, печатная основа, рабочая тетрадь.

Kalashnikova L. M., Vakulenko T. S. The Issue of Student's Self Study Work Organization.

Rationally organized self-supported work of students is the key to their high academic results, the formation of their strong, deep knowledge, and preparation for professional activities. Self-study is especially important for future teachers, because it is not only the means of learning, but also an important part of their training programs.

The article examines the feasibility of means of self-supported students' learning organization, namely workbooks. While teaching pedagogical disciplines the authors conducted a study which suggests that such means help to systematize educational material, require students to identify major and minor concepts, establish relationships between different elements of scientific knowledge. The workbooks, which were offered to students, provide space for self-learning and for working at lectures and seminar-workshops. When students use the workbooks they can form a holistic view of the discipline and prepare themselves for educational assessment.

The study has confirmed the usefulness of workbooks in the organization of students' self-supported work because this means improves the quality of the educational process, and students can master some specific techniques of independent cognitive activities.

Key words: learning process, self-supported learning, teaching means, workbook.

Постановка проблеми. Стратегія перебудови сучасного українського суспільства вимагає від майбутніх спеціалістів досконалого володіння

власними знаннями й практичними вміннями, здатності використовувати їх у різноманітних життєвих ситуаціях.

Система навчання у вищій школі є багатограним процесом, який складається з багатьох взаємопов'язаних елементів одним з яких є організація самостійної роботи студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема організації самостійної роботи студентів посіла провідне місце у дослідженнях відомих вітчизняних та зарубіжних вчених: А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Беспалька, П. Підкасистого та інших [1, 2, 6, 8, 9].

Пізнавальна самостійність необхідна кожній людині, проте особливої значущості вона набуває для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, що визначається вимогами до формування особистісних якостей майбутнього фахівця. Проблема формування пізнавальної самостійності досліджувалась в роботах І. Лернера, А. Усової (питання активізації самостійної пізнавальної і творчої діяльності особистості), В. Беспалько (можливості сучасних технологій у розвитку пізнавальної самостійності особистості), В. Вербицького, Ю. Кустова, Р. Олійник (аспекти професійно-особистого росту студентів). Прагнення студента й сформованість умінь пізнавати у процесі цілеспрямованого самостійного пошуку характеризує пізнавальну самостійність особистості.

Мета статті: дослідження питання організації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів з метою підвищення якості організації навчального процесу та розкрити роль посібника з друкованою основою («Робочого зошита») в оволодінні студентами конкретними прийомами самостійної пізнавальної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У працях учених-дидактів М. Данилова, І. Лернера, Б. Коротяєва, М. Махмутової, І. Огородникова, П. Підкасистого, М. Скаткина, Т. Шамової, А. Савченко та інших встановлено, що пізнавальна самостійність сприяє ефективності розумового розвитку учня, усвідомленості, системності та дієвості знань та умінь особистості. Зокрема, відомий учений-педагог П. Підкасистий зазначає, що самостійна робота є таким засобом навчання, який у кожній конкретній ситуації засвоєння відповідає конкретній дидактичній меті та її завданню; формує на кожному етапі у того,

хто навчання, необхідний обсяг і рівень знань, навичок і вмінь для вирішення певного класу пізнавальних завдань і відповідно просування від незнання до знання, від нижчих до вищих рівнів мисленевої діяльності; виробляє у тих, хто навчається, психологічну установку на систематичне поповнення своїх знань і є важливою умовою самоорганізації і самодисципліни в оволодінні методами пізнавальної діяльності та знаряддям педагогічного управління самостійною пізнавальною діяльністю [9].

Використання різноманітних засобів навчання (мультимедійних презентацій, логічних схем, схем-опор, опорних конспектів тощо) та їх поєднання у друкованій основі (наприклад, «Робочому зошиті») реалізує завдання об'єднання текстового з візуальним представленням інформації, надає можливість зосередити увагу особи на основному, розвивати вміння самостійної пізнавальної діяльності.

Навчання студентів способам та прийомам самостійної пізнавальної діяльності може здійснюватись у аудиторній роботі і позааудиторній. Зокрема А. Алексюк до основних форм самостійної роботи відносить роботу над підручниками, навчальними посібниками, першоджерелами на лекціях, семінарах і у поза лекційний час (конспектування, реферування, складання тез); над документами; в лабораторіях, на практичних заняттях; розв'язування задач, виконання вправ; самостійні спостереження; підготовка доповідей; виконання різного роду індивідуальних завдань, курсових і дипломних проектів; залучення студентів до активної науково-дослідної роботи тощо [1].

Розробка комплексу методичного забезпечення навчального процесу є найважливішою умовою ефективності СРС. До такого комплексу слід віднести тексти лекцій, навчальні та методичні посібники, банки завдань і завдань, сформульованих на основі реальних даних, банк розрахункових, моделюючих, тренажерних програм і програм для самоконтролю, автоматизовані навчальні і контролюючі програми, інформаційні бази дисципліни або групи родинних дисциплін тощо.

З метою сприяння оволодіння студентами конкретними прийомами самостійної пізнавальної діяльності (роботи з джерельною базою: вибору основних понять, відокремлювання другорядних понять від першочергових, виділення головної ідеї, порівняння і аналізу особливостей явищ і предметів; узагальнення отриманих знань, поєднання їх з попередніми знаннями; роботи з

готовими різного характеру опорними й друкованими матеріалами; самостійне формування схем, таблиць, питань для само- та взаємоперевірки, завдань тестового контролю тощо) в процесі вивчення ними програмового матеріалу з курсів «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка вищої школи» використовувались засоби навчання з друкованою основою («Робочі зошити»).

Запропоновані робочі зошити містять різноманітні схеми, таблиці, опорні конспекти з педагогічних курсів і передбачають:

- заповнення друкованої основи, яке спрямоване на засвоєння студентами понятійного апарату;
- визначення співвідношення між окремими поняттями, явищами, закономірностями тощо;
- систематизацію знань студентів з предмету педагогічного циклу.

Зазначені завдання вимагають самостійного заповнення наданих готових схем (доповнення блоків схеми необхідною навчальною інформацією); надання визначення основних термінів і понять (розкриття їх змісту); заповнення таблиць (написання необхідного тексту у стовпчики та рядки таблиці); співвіднесення певних елементів з використанням схематичних позначок (стрілочок); доповнення тверджень (продовження речення, надання даних, цитування, тощо); опрацювання текстів запропонованих літературних джерел, написання їх цитатних конспектів .

Оскільки основні поняття розкривають суттєві ознаки предметів, явищ, процесів й в своїй структурі містять і несуттєві характеристики, то їх аналіз вимагав від студентів оволодіння наступними вміннями: виділяти ознаки в тій послідовності, в якій вони надаються; відокремлювати несуттєві ознаки та обґрунтовувати їх зв'язок з суттєвими; доводити необхідність та достатність виділених ознак для визначення поняття, явища чи процесу.

У друкованій основі також надане місце для конспектування лекцій, самостійного нотування навчальної інформації протягом підготовки до лекцій семінарсько-практичних занять. Так, складання плану лекції чи прочитаного з метою усвідомлення логічно-послідовних частин змісту тексту та формування умінь його структурувати здійснювався:

- після ознайомлення студентами з навчальним текстом з теми до проведення лекції (випереджуюче навчання);

- після пояснення викладачем нової теми для порівняння власного плану з планом викладача;
- у процесі проведення семінарського (практичного) заняття.

Особлива роль в організації самостійної пізнавальної роботи студентів надавалась доповненню запропонованих в «Робочих зошитах» та складанню власних структурно-логічних схем, таблиць. Знаково-символічна форма відображення змісту й функціональних зв'язків між елементами наукових знань та їх сукупності вимагала від студентів відбирати описовий матеріал та структурувати його у логічні схеми чи таблиці; здійснювати порівняння зразка, наведеного у робочому зошиті зі самостійно розробленими схемами (таблицями), обґрунтовувати власне їх корегування чи доповнення.

Висновки. Використання робочих зошитів з метою організації самостійної пізнавальної діяльності студентів сприяли узагальненню отриманих знань, поєднання їх з попередніми знаннями; оволодінню майбутніми вчителями уміннями самостійної роботи з навчальним матеріалом: структурувати його, будувати знаково-символічні та структурно-логічні схеми, таблиці, завдання тестового характеру.

Література

1. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі // Алексюк А. М – 2-е вид. перероб і доповн. – К. : Рад. шк. – 200 с.
2. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения: Обще-дидактический аспект / Ю.К. Бабанський. – М. : Педагогіка, 1977. – 254 с.
3. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии Текст. / 23. В.П. Беспалько. - М.: Педагогика, 1989. 191 с.
4. Вакуленко Т.С. Використання опорних конспектів у процесі підготовки педагогічних кадрів / Т.С. Вакуленко // Наука і соціальні проблеми суспільства: освіта, культура, духовність : V Міжнародна наук.-практ. конф., 20 – 21 травня 2008 р.: тези допов. – Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди – С. 300 – 302.
5. Лернер И.Я. Дидактическая система методов обучения /И.Я. Лернер. - М: Знание, 1976. - 96 с.

6. Пидкасистый П. И. Организация учебно-познавательной деятельности студентов. Второе изд., доп. и перер. / П. И. Пидкасистый .– М. : Педагогическое общество России, 2005. – 144 с.

7. Подласый И.П. Педагогика: новый курс: учебник для студентов высших учебных заведений. – М.: Гуманистический изд.центр ВЛАДОС, 2003. – Кн.2: Процессе воспитания. – 256 с.

8. Самостійна робота студентів з загальної педагогіки: посібник для студентів / В. І. Євдокимов, Т. П. Агапова, І. В. Гавриш, Л. П. Харченко. – Х. : Основа, 1997. – 33 с.

9. Усова А.В., Бобров А.А. Формирование у учащихся учебных умений Текст. / А.В. Усова, А.А. Бобров. М.: Знание, 1987. - 80 с.